

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 227

KUR'AN'DA PSİKOLOJİK İKNA  
(Özendirme ve Korkutma Temelli)

Prof. Dr. Hayati AYDIN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.  
(Sertifika no: 13178)

*Mizanpaj ve Kapak*  
FCR

*Baskı ve Cilt*  
ANKARA ÖZGÜR WEB OFSET  
MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.  
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA  
Tel: 0312.385 70 77 (Sertifika no: 34333)

1-6. *Baskılar*: Timaş  
7. *Baskı*: Ekim 2016  
8. *Baskı*: Aralık 2018

ISBN: 978-605-7570-10-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.  
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA  
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89  
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

# KUR'AN'DA PSİKOLOJİK İKNA

(Özendirme ve Korkutma Temelli)

Prof. Dr. Hayati AYDIN

Ankara 2018

Prof. Dr. Hayati AYDIN

Yazar Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalında Öğretim Üyesidir. Arapça, Farsça ve İngilizce bilmektedir. Yurt içinde öğretim üyeliği yanında birer dönem Misafir Öğretim Üyesi (Fellowship) olarak İngiltere *Durham Üniversitesi School of Government and International Affairs* ve Amerika *Chicago Loyola Üniversitesi Theology Department*'te çalışmıştır. İslami alanlarda her üç dilde çeşitli özgün kitap, makale ve çevirileri yayınlanmıştır. Bu çalışmaların bazılarında uluslararası ve ulusal ödül almıştır.

Kitap çalışmalarından bazıları şunlardır:

*Kur'ân'da İnsan Psikolojisi*, Fecr Yayınları (8.Baskı)  
*Kur'ân'da Psikolojik İkna*, Fecr Yayınları (8.Baskı)  
*Kur'ân ve Psikoloji*, Fecr Yayınları (Yazar. Muhammed Osman Necati, Arapça çeviri, (4.Baskı)  
*İslam and Peace*, Lambert (Almanya)  
*Hız Peygamber*, (Yazar: Zeynelabidin Rahnuma, Farsça çeviri: Hayati Aydın-Cemil Sönmez), Türkiye Diyanet Vakfı (6. Baskı) Bu Esere 2006 Yılında İran İslam Büyükelçiliği Kültür Müsteşarlığı tarafından En güzel Farsça-Türkçe İkincilik Ödülü verilmiştir.

## İÇİNDEKİLER

<b>ÖN SÖZ</b> .....	7
<b>GİRİŞ</b> .....	13
1. KUR'AN İFADELERİNİN KARAKTERİSTİĞİ .....	13
1.1. Olaylara ve Olgulara İnsan Gözüyle Bakılması ve Bunların İnsan Teâmüllerine Göre Değerlendirilmesi .....	18
1.2. Gaybî Konularda İstiâre ve Mecâzların Kullanılması .....	23
1.3. Temsillerin Kullanılması (Dolaylı Anlatım) .....	34
2. KUR'AN'DA İKNA YÖNTEMİ OLARAK TERĞİB (ÖZENDİRME) VE TERHİB (KORKUTMA) .....	40

## BİRİNCİ BÖLÜM

<b>TERĞİB (ÖZENDİRME)</b> .....	51
1. DÜNYADA GÜZEL YAŞAMLA TERĞİB .....	55
2. CENNETLE TERĞİB (İSLAM KAYNAKLARINDA CENNET FİKRİ VE BUNUN YORUMU) .....	62
2.1. Kimler Cennet Ehli Olacaktır .....	71
2.2. Cennet İsimleri .....	74
2.3. Cennet Tasvirlerindeki Üslup .....	74
3. CENNET NİMETLERİ (CİSMANÎ) .....	89
3.1. Hüriler .....	90
3.2. Cennetin Hizmetçileri (Gilmân-Vildân) .....	103
3.3. Cennet İçkileri .....	104
3.4. Cennet İrmakları .....	110
3.5. Cennet Takıları, Elbiseleri ve Eşyaları .....	111
4. CENNET NİMETLERİ (MANEVÎ) .....	115
4.1. Hulûd .....	115
4.2. İyilerle (Salihlerle) Beraber Olmak .....	119
4.3. Çocuk ve Nesillerle Beraber Olmak .....	120
4.4. Rıdvânullah .....	122
4.5. Ru'yetullah .....	124

## İKİNCİ BÖLÜM

<b>TERHİB (KORKUTMA)</b> .....	133
1. GEÇMİŞ ÜMMETLERİN KISSALARIYLA TERHİB .....	138
1.1. Geçmiş Ümmetlerin Helâk Edilmelerinde Kader Olgusu .....	142
1.2. Peygamberlerin Ümmetlere Gösterdikleri Mucizeler .....	146
1.3. Kur'an'da Dile Getirilen Ümmetler .....	149
1.4. Kur'an'da Kissaların Tekrarı ve Bunun Hikmetleri .....	157
1.5. Ümmetlerin Helâkinin Anlatımındaki Fonetik .....	160
1.6. Anlatılan Kissalardan Gerekli Dersi Çıkarmak .....	164
2. KIYAMETLE TERHİB .....	171
2.1. Kıyamette Mîzân (Amellerin Ölçülmesi) .....	175
2.2. Kıyamette Allah'ın İnsanlarla Konuşması .....	177
2.3. Kıyamet Sahnelerinin Anlatımındaki Fonetik .....	178
2.4. Kıyamet Tasvirleri .....	184
2.5. Kıyamet Tasvirlerindeki Üslûp .....	185
2.6. Kabirlerden Diriliş (Ba's) ve Hesap İçin Toplanma (Haşr) .....	191
3. CEHENNEMLE TERHİB .....	199
3.1. Kimler Cehennemde Ebedî Kalacaktır .....	201
3.2. Cehennem İnsanın Kötü Davranışlarının Bir İzdüşümüdür .....	209
3.3. Cehennem Anlatımında Sembolizm .....	211
3.4. Cehennem İsim ve Katmanları .....	216
3.5. Cehennem Tasvirlerinde Belagat ve Fonetik .....	217
3.6. Cehennem Tasvirlerindeki Üslûp .....	221
<b>SONUÇ</b> .....	237
<b>BİBLİYOGRAFYA</b> .....	239

## ÖN SÖZ

İnsanlar hizmetleriyle ölümsüzleşirler. Gerek insanlığa gönderilmiş peygamberler olsun gerek ilmî gelişmelere ivme kazandırmış, insanlığa buluşlarıyla hizmet etmiş bilim adamları olsun ve gerekse ahlakî meziyetleriyle insanlığa örnek olmuş insanlar olsun tutuşturdukları meşaleler, insanlığı kendi zamanlarında aydınlattığı gibi ölümlerinden sonra da aydınlatmaya devam etmektedir. Bunların açtıkları çığırar ve yaptıkları hizmetler, mahşerî vicdanlarda unutulmamış, hizmetleri, kendilerini gönüllerde yaşatmış ve yaşatmaya da devam etmektedir. İyilik yolunda yürüyenler daima bunları kendilerine örnek almış ve rehber edinmişlerdir. Kur'an bunlar için "*Sonra gelenler arasında on(lar)a iyi bir ün bıraktık: Âlemler içinde Nuh'a/İbrahim'e/Mûsâ ve Harûn'a/İlyas'a selam olsun. İşte biz erdemli davrananları böyle mükâfatlandırırız.*" (37/Sâffât, 78, 108, 119, 129) buyurmakta, gönüllerde yaşadıklarını ifade etmekte ve Allah'ın selâmına mazhar olmakla nitelemektedir.

Bazen büyük hizmetleri meydana getirmek ender insanların katlanabilecekleri bir samimiyet ve performansı ortaya koymakla mümkündür. Yüzyılların, ender insanları yetiştirmesinin nedeni de budur. Bu tür insanlar nefislerini, cazip duyguların, altedici şehvetlerin boyunduruğundan kurtarmayı başarmış, sağduyu ve akıl onların kılavuzu olmuştur. Bunun sonucu olarak da realiteler onları nereye sürüklemişse, onlar oraya gitmiş; gerçeklerin yerine asla kendi arzularını koymamışlardır. Bunlar daima makul olanı tercih etmiş, insanlık için yararlı olan işler peşinde koşmuş, bu uğurda ezilmiş, horlanmış, ıstıraplar çekmiş olsa da inançlarından vazgeçmemiş ve bu sayede insanları kendilerine borçlu bırakmışlardır.

Gerçek şu ki, en büyük başarılarla en büyük zorlukları aşarak ulaşılır. Ömürlerini bu uğurda harcayanlar, dünyada ölümsüz bir şanla anılır, ahirette de sonsuz hükümranlık ve iktidar sahibi yüce Allah'ın huzurunda, sadakat tahtında ağırlandılar.

Yüce Kur'an'ın yukarıda takdim edilen ifadeleri bu evrensel hakikatı tescil etmektedir. Nitekim büyük ıslahatçılar ve ahlâk önderlerinin, keşifleriyle, buluşlarıyla ilme hizmet etmiş ve ona yön vermiş bilim adamlarının isimlerinin tarihe mal olmasını Kur'an'ın bu ihbarının referansları olarak kabul etmek lâzımdır.

Muhammed İkbâl'in dediği gibi, insanın hakiki şahsiyeti, başka bir şey değil sadece yaptığıdır. İnsanın bütün hakikati, insanı sevk ve idare eden davranışındadır. İnsan, mekânda bir şey veya zamansal bir düzlem içinde bir takım tecrübeler gibi idrak edilemez. İnsan, fiilleriyle, hükümleriyle, iradî eylemleriyle, amaç ve gayeleriyle tefsir ve idrak edilir.

Bugün devasa gelişmeler ve ahlâkî erdem normları değer üreten ve erdem sahibi insanların alın teriyle beslenmiş ve büyümüş, onların davranışlarında yaşam zemini bulmuş, onların mesailerleriyle serpilip neşv-ü nema bulmuştur; böylece bunlar asırlar boyunca insanlığın yararlandığı eserler ve kurumlara dönüşmüştür. İnsanlık bugün her sahada göz kamaştırıcı seviyeye ancak değer üreten ve erdem sahibi bu gibi kişilerin emeklerinin tevârüsü ile ulaşmıştır.

İnsanların yaptıkları ise, kendilerine bir kimlik kazandırır. Kur'an'ın "*Her benlik için kendi öz kazancının karşılığında başkası yoktur.*" (53/Necm, 39), evrensel ifadesi, insan gerçeğinin çalışmasından ibaret olduğunu, şahsiyetinin olumlu yansımalarının, Allah katında ve mahşerî vicdanlarda makes bulmasının ürettiği emeğe bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Hatta çoğu zaman yaşamlarını değer üretmeye vakfeden ve olağanüstü ahlâkî erdem sahiplerinin tüm zamanlarda insanlar üzerinde teshir edici etki bıraktıklarına bizzat tarih şahadet etmektedir. Hiç şüphesiz bu onur ve saygınlığın nedeni, samimiyet, çaba ve gayretlerinden başka bir şey değildir. Çünkü bu insanlar Tanrı ahlâkının bir cilvesini üzerlerinde izhar ettiklerinden elbette azametinin esintilerini de estireceklerdir. Bunun yanında şekil vasfı, yüz kimliği, şuur, ruh kuvvetini ifade eder.

Kur'an nazarında yaşam hizmet ile anlam kazanır, başka yaşamlara dayelik eder ve örnek olur. Nitekim Kur'an'da âhiret ile ilgili ayetler tahlil edildiğinde, âhiret hayatının tamamen insanın dünyadaki amellerinin bir iz düşümünden ibaret olduğu,



âhiretin iyi veya kötü her bir nimet ve azabının dünyada bir davranışı sembolize ettiği görülecektir. Cenneti anlatan ifadelerde dile getirilen her bir nimetin, aslında dünyada bir erdemli davranışın karşılığını, üretilen bir değer bedelini, cehennemde karşılaşılan her bir bedbahtlığın ise, dünyadaki bir hoyratlığın, bir olumsuzluğun karşılığı olduğu anlaşılacaktır. Bu ayetlerin ifade ettiği kadarıyla kıyamette herkes zifiri karanlıklarda yolunu kaybederken, müminler ise önlerini ve sağlarını aydınlatan nurlarıyla hızla ilerler. İşte bu nur hep emeklerinin parlıtısı olacaktır. Önlerindeki nur sıkıntılara göğüs germelerinin, çilelere katlanmalarının, sağlarında ışık saçan nurun ise elleriyle yaptıkları yardımlarının bir sonucu olduğunu göreceğiz ve emek erbabına, gayretlerinizin bir mükâfatı olarak, işte size cennet denilecektir.

*“İnanıp iyi işler yapanlara gelince imanlarından dolayı Rableri, onları altlarından ırmaklar akan nimet cennetlerine iletir. Onların orada duası: “Allah’ım sen her türlü eksiklikten uzaksın!”, birbirlerine sağlık dilekeleri: ‘Selam’, dualarının sonu da: ‘Âlemlerin Rabbi Allah’a hamdolsun!’ sözleridir.” (10/Yûnus, 9-10).*

*“Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi dilediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah’a hamdolsun. (Allah için) çalışanların ücreti ne güzelmiş! derler.” (39/Zümer, 74).*

Yaşam hakikatte çalışma ve gayret demek olduğundan realitede yaşam zevki, çalışma ve emeğin amacına ulaşmasından ibarettir. Çalışmanın da zevki, onun hedefine varması, amacını yakalamasıdır. Bundan dolayı çalışmasının güzel sonucunu gören ruhun zevki, her zevkin üstünde, ruhsal bir mutluluk ve dinginlik içerir. İnsanın alın teri, emeğinin karşılığında cennetlerin zevkini dahi hiç mertebesinde bırakan lahutî bir esinti duymasının nedeni de budur. İçinde alın teri ve emek olmayan mutluluklar, insanı aldatan birer serap gibi insanı ruhen tatmin etmekten, doğasını dinginleştirmekten çok uzaktır. Gerçek mutluluk, bir çaba ve emekle elde edilir.

İşte bu kitap, böyle bir bağlamda bir nevi insanın bu dünyada ürettiği emek ve ortaya koyduğu erdemini veya yaptığı

hoyratlığın bedelini ve karşılığını Kur'an ayetleri ışığında incelemektedir. Bir bakıma bu kitap, ahireti kazanmak için fırsat kazandıran yaşamlarını yararlı işlerde harcayanların Allah yanında sahip olacakları değer ve elde edecekleri sonucu göstermeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda hayatlarını hoyratça harcayan ve onu nemalandırmadan tüketenlerin karşılaşacakları horluğu ve uğrayacakları hüsrani ayetler ışığında yeni bir üslup çerçevesinde inceleme konusu yapmaktadır.

Zaman en büyük tahribatını duygular üzerinde yapar, onları kocatır ve eskitir; insandaki heyecanı yok eder, yaratıcı tekâmülü durdurur. Bundan dolayı Kur'an'a karşı alâkayı canlı tutmak için, yeni bir üslup geliştirmek, yeni bir bakış açısıyla Kur'an'ı yorumlamak zorunluluğu doğmuştur. Bu asla göz ardı edilemez bir realite olarak karşımızda durmaktadır. İşte bu eser, gözlemlenen böylesine bir ihtiyacı karşılamak için kaleme alınmış ve Kur'an'ın terğib ve terhible ilgili ayetlerini yeni bir bakış açısıyla, psikoloji penceresinden yorumu tâbi tutmuştur.

Ancak bu çalışma önceki çalışmalardan tamamen bağımsız, sırf aklın perspektifi ile konuyu değerlendiren türedi bir çalışma olarak da değerlendirilmesin. Bu çalışmada Kur'an'ın açık anlamlarına ters düşecek şekilde ayetlere batınî anlamlar verilmiş, en güvenilir yorumları esas almış, göz ardı edildiğini düşündüğümüz bir takım nüktelere işaret edilmiştir. Araştırma tamamen Kur'an ayetlerine ve en güvenilir hadislere dayanılarak yapılmıştır. Bundan dolayı bu çalışmada Kur'an'ın ve hadislerin gerçek anlamına, İslam'ın özüne bir "Namus-u Ekber" gibi itina gösterilmiştir. Çalışmada ulaşılabilecek bütün kaynaklara müracaat edilmeye çalışılmış, bu kaynaklardaki yorumlar dikkate alınmıştır. Katı kurallara boğdurulmadan Kur'an'ın belâğî i'câzının vurgulanmasına itina gösterilmiş, konuyla ilgili Kur'an'ın belâğatı saf ve duru bir şekilde, anlaşılabilir bir üslupla arz edilmeye çalışılmıştır. Kitap içinde belâğata vurgu yapılan yerlerde ayetlerin Arapça metni, diğer yerlerde ise sadece meal-leri verilmiştir. Bu konuda yararlanılan Farsça beyitler okumada kolaylık olsun diye bazı yerlerde Latince yazılarak metinde verilmiştir.

Kitabımız üç bölüme taksim edilmiştir. Kitabın ana konusu olan Kur'an'da Özendirme ve Korkutma Temelli Psikolojik İknâ'dan önce “Kur'an İfadelerinin Karakteristiği” ve “Kur'an'da Psikolojik İkna Olarak Terhib (Korkutma) ve Terğib (Özendirme)” konuları ele alınmıştır.

İkinci ve Üçüncü bölümlerde ise, Kur'an'ın Terğib, Terhib konuları işlenmiştir. Terğib başlığı altında, “Dünyada Güzel Yaşamla Terğib” ve “Cennetle Terğib”, Terhib konusu altında da “Geçmiş Milletlerin Kıssalarıyla Terhib”, “Kıyametle Terhib” ve “Cehennemle Terhib” konuları işlenmiştir.

Amacımıza ulaşmada ne kadar başarılı olduğumuzu okuyucularımız takdir edeceklerdir. Çalışma bizden, başarıya ulaştırmak ve kalplerde tesirini yaratmak ise Allah'tandır.

Prof. Dr. Hayati AYDIN